

МССЦ

БЕОГРАД

14 – 18. IX 2017.

НАУЧНИ
САСТАНАК
СЛАВИСТА
У БУКОВЕ
ДАНЕ

КАРНЕВАЛИЗАЦИЈА У СРПСКОЈ
КЊИЖЕВНОСТИ

47 / 2

БЕОГРАД, 2018.

Светлана С. ШЕАТОВИЋ*
Институт за књижевност и уметност
Београд

Оригинални научни рад
Примљен: 20. 11. 2017.
Прихваћен: 27. 12. 2017.

ВЕНЕЦИЈАНСКИ КАРНЕВАЛИ У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ – ОД ЊЕГОША ДО САВРЕМЕНЕ КЊИЖЕВНОСТИ**

У раду се анализирају облици карневала као културолошког и друштвеног догађаја који се у српској књижевности од Његоша, преко Црњанског до Милорада Павића и Владимира Пиштала перципира као облик друге цивилизације или основа за поступак карневализације књижевног текста. Кроз бахтиновски приступ карневал ћемо пратити у 20. веку, као и његове трансформације у поетички поступак карневализације у поезији Милоша Црњанског („Моја песма“) и прозним делима Милорада Павића („Коњи Светог Марка“) и Владимира Пиштала (*Венеција*). Анализом одабраних песничких и прозних текстова у раду ћемо показати какви су поетички поступци и резултати карневализације као књижевног и друштвеног појма. Карневал у Венецији је посебна тема на коју ћемо се усмерити у одабраним примерима јер се слика о тој светковини мења кроз нашу књижевност у складу са променом историјских и културолошких околности. Због тога је рад усмерен на мапирање тих посебних фаза у нашој књижевности које се крећу од Његоша до писца савременика Владимира Пиштала. Синтетичким и дијахронијским приказом кроз издвојене анализе наведених дела показаћемо смисао карневала у Венецији као облика игре и ослобођења духа и тела који су основа у модерној књижевности за карневализацијске поступке.

Кључне речи: карневал, Венеција, дијалогичност, вишегласје, духовно и етичко двојство.

У најстаријим цивилизацијама, од Месопотамије до најпознатијег карневала у Венецији и, данас највеселијег, у Рију, ове светковине су биле симболи слободе духа и тела. Карневали, као веома широка друштвена појава од најстаријих времена у Месопотамији, преко средњовековних и ренесансних, до оних у модерном добу имају веома дуг пут, али једну заједничку идеју. То је тренутак када се сви учесници ослобађају начела и одређених стера које су

* svetlana.seatovic@gmail.com

** Текст је резултат рада на пројекту *Смена поетичких парадигми у српској књижевности 20. века – национални и европски контекст* (178016) у Институту за књижевност и уметност, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

биле друштвено кодиране. У књижевности карневал доживљава и теоријско утемељење кроз дело Михаила Бахтина у књизи *Стваралаштво Франсоа Раблеа и народна култура средњег века и ренесансе* (1965). Карневал је игра значења, изокретање вредности, двострукост приповедања, па на крају и вишегласје, како ће Бахтин и сам назвати поступак карневализације. За Бахтина је карневал, смех и гротеска, изобличавање људских тела и потреба – модел у коме је тумачио уметничка дела различитих епоха. Карневал по Бахтину представља специфично расположење, стање свести, стил живота, менталитет, али и облик говорног жанра улице. Са друге стране карневал је облик празничног расположења и тиме нас уводи у колективно несвесне поступке човека приликом тих дана који су светковине телесних потреба и духовне хране која се напаја смехом. Игра и смех су архетипски извори карневала, а гротескно, изобличено тело је основа те карневалске иконографије. Бахтин је кроз светковине увео један од најстаријих облика друштвеног живота преко којег нас је довео до пародије жанрова и класног друштва. Следећи ниво у разоткривању сложености света, потреби човека за иронијом, гротеском и смехом био је у Бахтиновој теорији у полифоничности модерног романа који сажима многогласје људских потреба. Мада је Бахтин у својим тумачењима пошао од Раблеовог дела, сасвим је једноставно све те моделе пронаћи у Венецији и њеној дугој традицији карневала још од 12. века. Средњовековни човек је био посвећен раду, углавном неписмен, а са друге стране је гледао бескрајно расипање, хедонизам феудалаца или аскезу у самотанима. Због тог сталног притиска и исцрпљивања карневали и светковине су били нека врста лековитих тренутака за сиромашно становништво Западне Европе. Истовремено, карневал је онај дионизијски део наше личности, како је види и Ниче. Управо у Венецији је дошао до изражаја највише такав дионизијски нагон човека, хедонизам, распусна сексуалност и игра са маскама као основа млетачког друштвеног миљеа. Развојем друштва стандардизовали су се карневали да би данас у савременом добу имали дане карневала као облике туристичке понуде најлепших градова света. Карневал у Венецији, као најпознатији у Европи, један је од облика карневализације на који ћемо указати у роману *Венеција* Владимира Пиштала јер управо ово прозно дело 21. века сажима архетипску историју ове светковине. Карневал је према Бахтину „privremeni ulazak u utopijsko carstvo univerzalnosti, slobode, jednakosti i blagostanja”. Карневализација је, по Бахтину, процес у коме је „karnevalsko osećanje sveta” настало још у античким и средњовековним временима као одраз најстаријих култова и светковина преко којих су стигли у језик књижевности. Усмеравајући се на сократовске дијалоге и менипску сатиру, Бахтин је указао на корене карневала и карневализације у књижевности. Релативност времена и људских поступака је основна особина карневала, а посебно оног у Венецији. Основни чин који обележава карневал је лажно крунисање и свргавање краља карневала, па такав обред Бахтин назива „dvojedinstvenim ambivalentnim obredom” који слави „sam proces smenjivanja” (Бахтин 2000: 118–119). Врхунац карневализације је за Бахтина у „polifonijskom romanu” који налази код Достојевског, а дијалогичност се остварује кроз „kompozicijski

izražen dijalog” кога нема у реалистичким романима Толстоја. Тако ћемо и у Пишталовом роману пронаћи елементе полифонијског романа са умноженим гласовима ликова и приповедача, а потом и у композиционим елементима који су формираны по принципу дијалога.

Карневал као облик игре и изазивања моћника представља и облик социјалног рушења стега, разобличавања свих званичника и обртање реда вредности, тј. огољавање оних који представљају властодршце. Венецијански карневали су имали посебно место у развоју европске културе од периода ренесансе која је била идеално време у коме су телесност, иронија и смех постали основно средство којим је раскринкан средњи век. У Венецији карневали се појављују од 12. века и увек су везани за дан пред почетак поста, тј. 40 дана пре почетка Ускреса по католичком календару. Временом, карневали су постали симбол Венеције, њених двоструких лица, маске као симбола двојних вредности, али и самог града у лагуни који је и на копну и на води, града који је сам двојство по себи, сукоб супротстављених сила. Због те двојности карневали су били најчешће облик или симбол двојности која је насупрот нашем херојско патријархалном моралу, па су код војводе Драшка у *Горском вијенцу* као менталитетски најаутентичнијем делу Петра Петровића Његоша изазивали гнушање, док су Милош Црњански у песми „Моја песма”, или Владимир Пиштало у роману *Венеција* у том двојству видели право вишегласје човековог бића. Двострукост или вишеструкост духовних стања је и потреба модерног човека коме је карневал у Венецији истинско место на коме може спознати сва своја лица и наличја. Милорад Павић у приповеци „Коњи Светог Марка” постмодернистички се поиграва двоструким смислом Венеције изграђене на украденом благу Византије и миту по коме ће свако померање коња бити знак пропасти једне царевине.

У раду ћемо покушати концизно да укажемо управо на перцепцију карневала у Венецији као облика гротеске и исмевања класичних вредности западне цивилизације и модерног начина да се трага за идентитетом кроз одабрана дела српске књижевности. Први и најаутентичнији сусрет наше књижевности са карневалима као друштвеним облицима у којима се примењују бахтиновски поступци карневализације постојећих вредности, текстуалних или културолошких, налазимо у говору војводе Драшка у Млещима у *Горском вијенцу* Петра Петровића Његоша. Лик војводе Драшка¹ је пример карневализације јунака типичног балканског патријархалног света у сусрету са духом карневалских дана у Венецији. Маска и карневалски свет Венеције јесу и део појединих песама Милоша Црњанског *Лирике Итаке*, а потом и *Лирике Итаке и коментара*. Милорад Павић у приповеци „Коњи светог Марка” иронијски превреднује четири бронзана коња на крову Базилике Светог Марка, симбола Венеције, донетих као ратни плен из Цариграда. Такав поступак карневализације представља централну нит у којој можемо кроз дијахронијски след дела и издвојених примера приказати како је карневал у Венецији

¹ Видети опширније тумчење Војводе Драшка у Млещима и Његошевог односа према Латинима који није био негативно конотиран, иако је реч о две различите цивилизације (Пијановић 2013: 41–63).

предмет имаголошког тумачења, по коме је то само сусрет култура, или како би Лотман рекао „упад једне културе у другу”, а са друге стране можемо да видимо да је карневал само повод за карневализацију појединих вредности и облик књижевног саморазарајућег поступка који ће показати стварну вредност или слику поједине епохе, догађаја или културолошке појаве. Владимир Пиштало у роману *Венеција* се у савременој књижевности служи управо том двоструком сликом Венеције као метафоре карневала и двојне слике света у којој се сусрећу младић и зрео човек у овом граду. *Венеција* Владимира Пиштала као модеран облик билдунгсромана затвара лук наших словенских доживљаја карневала у Венецији модерном културолошком и друштвеном перцепцијом. Таква перцепција је условила и сложеност двоструког приповедачког поступка између сећања младића и зрелог човека који се суочава са животом у коме су пале маске баш на улицама Венеције. Двојство приповедача младића и зрелог човека је такође један од метафоричких облика карневала, игре маске и стварног лица или двојног лица прекривеног маском као основним симболом карневала у Венецији. Због тога карневал у Венецији у нашој књижевности као културолошка појава призива двојство вредности, стварне и лажне, мимикрију, игру рационалног и ирационалног, двострукост приповедачких поступака, приповедача и приповедачких времена у којима се укрштају прошлост и садашњост, далеко историјско време (нпр. крсташки поход на Цариград 1204. године и савремени тренутак у коме се појављује новински исечак из седмдесетих година 20. века везан за болест која је напала бакарне коње на цркви Св. Марка у Павићевој приповеци „Коњи Светог Марка”). Тим двоструким играма приповедачких поступака, укрштањем времена и сударима наше аутохтоне балканске културе и лаконског аутентичног света Млетачке републике видимо један од облика карневализације књижевних дела. Због тога нам један јавни и вишеструко значајни карневал у Венецији кроз нашу књижевност показује колико игра, али и слобода ренесансног човека спремног да разобличи све фигуре власти, пружа могућност да од такве иронијско пародијске светковине прожете наглашеном еротиком у нашим књижевним делима откријемо просторе неразумевања. Карневал као културолошки догађај несхватљив нашем човеку (војводи Драшку) је током 20. века подстицајан у трагању за идентитеским двојствима у песничком ја код Црњанског или код јунака Пишталовог романа.

Карневали у Венецији су више од самог празновања пред почетак поста којим се верници припремају за Ускрс. У Венецији је карневал оно што би се на нашим просторима назвало Покладама или временом месојеђа. Покладе су у већини наших предела везане за најстарија паганска веровања којима се протерује зима и слави долазак пролећа, па се употреба застрашујућих маски тумачи као начин којим ће се уплашити зима и наступити време сунчаних дана. Док су покладе у нашој култури имале дубок пагански, а потом и хришћански карактер, у Венецији карневал је био повод за коначну слободу тела, али и духовних стега које су биле одређене средњовековним државним уређењем. Карневал у Венецији од краја 12. века најављује ренесансу, а пун замах ће и доживети у периоду ренесансе када ће се славити сви об-

лици еротских, сексуалних слобода, али и иронизације и смеха као основног средства гестикулације под маскама који ослобађа сваког појединца да говори и ради према сопственим уверењима. Могли бисмо чак закључити да је карневал посебно у периоду ренесансе имао катарзичка својства јер су становници града у лагуни имали апсолутну слободу дела и говора. Од карневала до бахтиновске карневализације као поетичког поступка вишегласја својственог најдубљој природи човека налазимо један веома јасан пут. Који човек на овом свету није имао бар два, а каткада и више гласова у своме бићу, који су нам указивали на различите путеве, а сви би били они наши јер проистичи из једног, јединственог људског ума. Због тога нам се чини да су карневали у Венецији, као и бахтиновска карневализација, најдубљи облици психологије човека упућене ка ведријој, сунчаној страни света на којој може да се проговори о забрањеним истинима, али и да ослушкујемо те удвојене гласове свог бића као јунак у Пишталовој *Венецији*. Процес карневализације свакодневног живота, стављање маски и опонашање злих и приземних духова је пут ка прочишћењу човековог духа. У Венецији је карневал време венчања са морем, али и доба када се под маскама одвија двојни свет ниских страсти, прикривених жеља, време блуда, разврата и најсуровијих политичких облика иронизације. Сам процес лажног венчања лажног владара са морем је и митски сусрет земље и воде, мушког и женског принципа, судар супротстављених сила које ће у време карневала пронаћи меру вечног јединства. Напокон, судбина Венеције је судбина града на води и копну, двојство основних елемената и у том двојству израста и њена дволичност као морална особина која је најчешће перципирана у нашој народној књижевности, а потом и у стереотипним сликама жена и мушкараца са страшним маскама у очима упућеног војводе Драшка у Млечима. Тако двојство Венеције прераста у њену дволичност, мимикријску игру истине и лажи која збуњује странце, а у време карневала она постаје основно средство под којим се изговарају најстрашније истине и проживљавају најперверзније жеље учесника карневала. Јунак Пишталовог романа среће Казанову. У том двојном, а суштински ретком тренутку искренности, одвија се за наше модерније књижевнике у 20. веку карневализација на којој конституишу своја дела.

За Милоша Црњанског у песми „Моја песма” из збирке *Итака и коментари* истина и блуд биће смештени у доба карневала у једној гондоли у Венецији. Ипак, први стихови потврђују наше претходне ставове о карневалу као тренутку слободе и веселости духовног бића. Због тога први стихови гласе:

Душа је моја богат сељак,
пијан весељак
у завичају.
Милује голу жену што спава [...] (Црњански 1959: 144).

Пут душе песничког бића од завичаја и голих жена иде до сна који се може остварити само у Венецији. Душа ће „блудети као Месец по свету” и то је једно од општих места двојства душе која је на јави „богат сељак

веселяк”, а ноћу као Месец, бледа и невесела. Где би се таква душа скрила ноћу? Црњански је смешта управо у гондолу:

Гондола једна је ћутке скрије
у бездане воде Венеције
сану, уморну, разочарану,
на карневалу (Црњански 1959: 145).

Карневализација и метонимија душе одвијаће се у безданим водама Венеције. Црњански ће као неку врсту прелаза између наше историјске перцепције Венеције као зла Млетачке републике према словенском свету до авангардне, експресионистичке двојне слике духовног бића синтетизовати историјску и вишегласну карневалску Венецију. У последњој строфи казаће:

И кад ту њен гитар зазвони,
од песме што плаче и воли,
сву воду, звона, и маске, тамо,
ноћ толико заболи:
да ућуте и питају тихо,
„Какав је то Славен био,
на Риви деи Скиавони?” (Црњански 1959: 145).

Дакле, сенка душе песничког бића је нашла мир у гондоли где ће звонити њен гитар баш у тим карневалским данима, док ће удвојени глас прецизно наведеним знаковима навода упитати који је то Славен прошао злогласном Ривом деи Скјавони где су се вековима бирали наши најбољи мушкарци за млетачке галије као снажно и издржљиво робље. Црњански вешто удаваја гласове умирене душе под месечином карневалских ноћи и историјску слику наших галиота. Аванградним поступком вишегласја духовног и историјског контекста управо у Венецији у доба карневала је могућа тако сложена слика личног и општег, националног бића. Уједињена национална и лична душа песничког бића лутају кроз гондолу до чувене венецијанске Риве. Црњански није случајно одабрао ни наслов песме који је, како теоретичари² наслова кажу, ДНК сваког дела, па и песме. „Моја песма” је песма удвојених гласова, двојне душе која има своју дневну и ноћну страну, као што је и цело дело Милоша Црњанског прожето таквим бахтиновским гласовима унутрашњег бића, често разапетог између нагона и начела, жеље и могућности. Ту се најбоље огледа пуни смисао карневала и вишегласје модерног песничког дела са којим и почиње наш слободан стих у револуционарним идејама експресионистичке поетике. Због тога је ова душа карневализована или она која црпе своје место у снази карневалских мимикрија и Бахтиновим тумачењима полифоније романа, али и самог предмета песме. Душа је код Црњанског двојна, дању весела као пијани сељак веселяк, а ноћу блуди као Месец, тужна и невесела, па где је онда место те душе, ако не у Венецији у доба карневала? Лична удвојена душа која је и дневна и ноћна укрштена је са историјском ду-

² Видети: Мајорино 2008: 5.

шом народа који као сенка ходи Ривом деи Скјавони. Не треба заборавити да је ова песма настала 1918. године, када се ослободила душа бројних Словена, а тамнице и окови словенских душа су пали после Великог рата. Метафора Венеције и сенке једног Словена који је прошао под маском личне душе песничког ја остаје далеки одјек историјских и у том тренутку савремених конотација. Уз „Моју песму” у коментару³ Црњански каже да је целу зиму 1918. године провео у селу, као у сну, а потом је у пролеће кренуо у Београд на студије. Тако је слика венецијанског карневала оквир двојности и умножености песничког бића које је одређено контекстом. Тај широки контекст је културолошка, историјска и поетичка слика удвојеног света и духовног бића, интимног и националног.

Милорад Павић у приповеци „Коњи Светог Марка” постмодернистичким поступком палимпсеста призива у историјској свести јунака Јелена Приамужевића, крсташке ратове и мит о украденим коњима из Цариграда по коме када се покрену коњи пропада једна царевина:

Од палми је научио да је стојање најбољније, али је стајао и даље на прозору између својих ушију и гледао будућност, и видео крсташе у Цариграду 1204. како товаре четири дебела коња на венецијанске галије, видео је уплашене палеологе и словене обуване у блато како забадају копља у цариградске вратнице и како пропада још једна царевина. И видео је како се Рим сели у Цариград и видео је Рим у Москви... А на дну, видео је бачен примерак италијанског дневника *Corriere della sera*, од 21. марта 1975. године, и читао самоме себи дувајући у врат оно што је било написано у тим новинама: Један од четири чувена бронзана коња, који вековима красе pročелје Базилике Светог Марка у Венецији, уклоњен је прекјуче са свог постоља јер га је напао рак бронзе. Пуна 23 века ови су коњи одолевали налетима ветрова с мора и кишама, али се нису могли отети погубном утицају затрваног ваздуха нашег доба (Павић 2014: 105–106).

Павић је у оквиру класичних постмодернистичких поступака којима је и карневализација бахтиновског многогласја база за нове поетичке моделе управо на примеру историјске ироније и карневализацијског приступа приказао сав успон и пад Венеције. Можда је баш Венеција била идеалан пример у коме се остварују митска предвиђања о казни која стиже лопове млетачког дужда Енрика Дандола који је са товарима византијског блага стигао у Венецију и на том ратном плену Цариграда добио нови и најјачи замах у Републици. Историјска иронија и двојство укрштених слика у очима видовитог Јелена Приамужевића карневализују узвишена четири бронзана коња на Базилици Светог Марка. Тако Милорад Павић као модерни писац који је обележио епоху постмодерног приповедања у низу медитеранских прича смешта и „Коње Светог Марка” у нову културолошку перцепцију у којој се Византија свети Венецији, што припада новој перцепцији Венеције у нашој књижевности. Такав приступ наћи ћемо у песми „Acqua alta” Ивана В. Ла-

³ Видети опширнији опис у коментарима о атмосфери у зиму 1918. и долазак Милоша Црњанског у Београд на студије 1919. године. Мада Црњански овај коментар ставља уз песму „Моја песма”, можемо само да закључимо да је општа атмосфера после Великог рата носила управо двојну слику напаћене душе после свих лутања и ратовања. Занимљиво је да Црњански наводи овај коментар уз „Моју песму”, о којој неће апсолутно ништа написати. Видети: Црњански 1959: 146–149.

лића, где ће се управо појавити исти ти коњи као облик историјске правде која долази после осам векова да се баш кроз двојство Венеције оствари равнотежа и казна за дела почињена под лажном сликом крсташких ратова.

Напокон, савремени писац Владимир Пишталo 2011. године објављује роман *Венеција*, који је заснован на поступцима проније, карневализације, вишегласју и сусрету јунака зрелог човека са заблудамa младића у Венецији. На крају романа имамо и слику карневала, али као облика друштвеног ослобођења и нове прецепције карневалске Венеције⁴ у којој је могуће узглобити своју прошлост и садашњост у форми билдунгеромана. Како примећује Михаил Павел Марковски код Бахтина:

„Karnevalizovan pogled na svet je duboko ambivalentan: ozbiljnost se meša sa smehom, mudrost sa glupošću, život sa smrću, gore sa onim dole, visoko s niskim” (Марковски 2009: 169).

У Пишталовом роману налазимо све те елементе у којима се сусрет зрелог човека са својом младошћу догађа у време карневала у Венецији⁵ када је могућа тако карневализована слика света. Човек као дијалoшко биће се открива на страницама Пишталовог романа и то баш у улицама Венеције између копна и мора. Пишталов јунак трага за сопственим ја и каже:

Budi ono što jesi!—govorili su. Ali šta? Na ovom svetu je dozvoljeno biti, ali nije dozvoljeno postojati. Ceo svet je bio zaključan a ključevi su bili nevidljivi (Пишталo 2011: 10).

Само у Венецији, тако нестварном граду, како га доживљава јунак, може се наћи „protivotrov za nestvarnost mog života” (Пишталo 2011: 14). Дакле, само је Венеција у доба карневала тренутак нестварности и имагинације ослобођеног човека у коме могу да се разоткрију сви слојеви личности јунака.

У интервјуу у листу *Политика* Владимир Пишталo објашњава однос етикe карневализације коју користи у роману *Венеција* и метафоре или чак метонимије карневала у Венецији казујући да је све то део игре, али и нечега много дубље. Тај сложени поступак Пишталo назива „космичком проституцијом душе” објашњавајући како у карневалу налазимо ослобођење од социјалних норми и једини тренутак када је дозвољено понижавање краља и високих достојанственика:

To je igranje sa značenjem i identitetom. Bežanje iz zatvora sebe, iz kuluka sopstvenih nadanja. Ljudi ostavljaju svoja lica i uzimaju druga. Čak više ne moraju da budu ljudi. Oni se

⁴ Дејан Ајдацић анализира венецијански карневал у словенским књижевностима и веома аналитично указује на драме Лазе Костића, романе Еугена Кумичића, Јурија Андруховича и савременог писца Александра Гаталице, али и моделе чудесног врта код Радослава Петковића и Милете Продановића. Сматрајући да је Венеција неопходна писцима као место преображаја идентитета, Ајдацић закључује: „У мотиву карневала и иначе се повезују свакодневно и необично у чину привременог навлачења лика Других, али је тај преображај ојачан доживљајем митских моћи Венеције као града у коме се открива идентитет, у коме идентитет постаје јачи и у коме се не може одолети самопреиспитивању” (Ајдацић 2011: 523).

⁵ Владимир Гвозден веома упутно пише о месту Венеције у Пишталовом роману указујући и на чувену студију Џона Раскина *Камење Венеције*: „Има код Пиштала нешто и од Раскинове Венеције, пре свега у прихватању идеје да је уметничко дело рефлексивна слика, у трагању за аналогијама између архитектуре и текста, у поверењу у естетику мозаика и вери да је могуће пронаћи пуноћу” (Гвозден 2013: 784).

maskiraju u životinje, u oblake, u sunca u mesece. To je vrhunski trenutak Ovidijevih Metamorfoza. Ljudska zajednica imitira čitav svet [...] Karneval je redak trenutak u kome čovek više nije jedno nego SVE (Пиштало 2011a).

Пиштало се у тумачењу карневала и њихове улоге у култури и карневализације у књижевности ослања и на метафору коју је још двадесетих година користио управо Милош Црњански за двојство душе у песми „Моја песма“. У интервјуу поводом романа *Венеција* Владимир Пиштало каже да су карневалске маске само „praznooke ljuštore“ које су нека врста метафора неизрецивог, закључујући: „One sažimaju teorije u samo nekoliko izraza. Njima duša govori sebi u snu“ (Пиштало 2011a). Тако можемо и кроз интервју савременог писца да сагледамо континуитет идеје о двојству душе која самој себи говори у сну, баш као што је то био случај са авангардном сликом душе у песми Милоша Црњанског. На тај начин видимо и континуитет идеја о карневалима и удвајању, дијалогизацији песничког ја са душом. Због тога је пред нама низ дихотомија које се крећу од социјалних, друштвених појава, до психолошких и литерарних поступака.

Од Његошевог одбацивања маски карневала и наслеђеног херојско-патријархалног света, преко Црњанског, који у карневалској Венецији налази двојство личне и националне душе, до историјски конотиране слике коња Светог Марка и њихове нужне пропасти услед човекове бахатости. Синтезу свих карневалских и карневализацијских поступака налазимо у Пишталовом роману који у граду у Лагуни налази тренутак постојања у коме је човеково биће синтеза многогласја, а не биће сведено само на једну једину друштвено прихватљиву слику.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдачић 2011: Д. Ајдачић, У словенској књижевности чудесни врт и венецијански карневал, у: Д. Ајдачић, П. Лазаревић Ди Ђакомо (ур.), *Венеција и словенске књижевности*, Београд: SlovoSlavia, 515–524.
- Бахтин 2000: М. Bahtin, *Problemi poetike Dostojevskog*, пр. Milica Nikolić, Beograd: Zeptr Book World.
- Гвозден 2013: В. Гвозден, Два савремена bildungsromana-a и традиција путовања у Италију: *Венеција* Владимира Пиштала и *Ултрамарин* Милете Продановића, у: С. Шеатовић и др. (ур.), *Acqa alta. Медитерански пејзажи у модерној српској и италијанској књижевности*, у: Д. Ајдачић, П. Лазаревић Ди Ђакомо (ур.) *Венеција*, Београд: Институт за књижевност и уметност: 779–794.
- Детелић 2011: М. Детелић, Млеци цвијет, а Цариград свијет. Слика Венеције у епским песмама балканских Словена, *Венеција и словенске књижевности*, ур. Д. Ајдачић, П. Лазаревић Ди Ђакомо, Београд: SlovoSlavia, 33–60.

- Мајорино 2008: G. Maiorino, *First Pages A Poetics of Titles*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press University Park.
- Марковски 2009: М. Р. Марковски, Бахтин, *Књижевне теорије XX века*, Београд: Službeni glasnik, 167–184.
- Павић 2014: М. Павић, *Медитеранске приче*, Београд: Vulkan.
- Пијановић 2013: П. Пијановић, Његош у Латинима, у: С. Шеатовић и др. (ур.), *Acqa alta. Медитерански пејзажи у модерној српској и италијанској књижевности*, Институт за књижевност и уметност, 41–64.
- Пиштало 2011: В. Пиштало, *Венеција*, Зрењанин: Агора.
- Пиштало 2011а: V. Pištalo, Bekstvo u karneval, intervju vodila Vesna Roganović, Politika, приступљено 1.7. 2011. <http://www.politika.rs/sr/clanak/182829/Kultura/Bekstvo-u-karneval>
- Црњански 1959: М. Црњански, *Итака и коментари*, Београд: БИГЗ.

Svetlana S. Šeatović

VENETIAN CARNIVAL IN SERBIAN LITERATURE – FROM NJEGOŠ
TO CONTEMPORARY LITERATURE

(Summary)

The paper analyzes the forms of carnival as a cultural and social events in the Serbian literature from Njegoš through Miloš Crnjanski to Milorad Pavić and Vladimir Pištalo perceived as a form of other civilization or basis for carnivalization of literary text. By synthetic and diachronic view through the separate analysis of the aforementioned work, we have shown the meaning of Venice carnival as forms of play and the liberation of the mind and body, which are the basis in the modern literature for carnivalization method.